

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

Mannhemii, 1783

Epitomae librorum deperditorum (XLVI - XCI)

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1333](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1333)

EPITOMÆ
LIBRORUM
DEPERDITORUM.

EPITOME
LIBRORUM
DEPERDITORUM.

 EPITOME XLVI.

EUMENES rex Romam venit: qui,
 quia Macedonico bello medium egerat, ne
 aut hostis iudicatus videretur, si exclusus
 esset, aut liberatus crimine, simitteretur;
 in commune lex lata est, ne cui regi Romam
 venire liceret. Claudius Marcellus consul
 Alpinos Gallos, C. Sulpicius Gallus con-
 sul Ligures subegit. Legati Prusæ regis con-
 questi sunt de Eumene, quod fines suos popu-
 laretur: dixeruntque, eum conspirasse cum
 Aniocho contra populum Romanum. Societas
 cum Rhodiis deprecantibus iuncta est. Lustrum
 a censoribus conditum est. Censa sunt civium
 capita trecenta viginti septem millia viginti
 duo. Princeps senatus lectus M. Æmilius
 Lepidus. Ptolemæus Ægypti rex, pulsus
 regno a minore fratre, missis ad eum legatis,
 restitutus est. Ariarathe Cappadociæ rege
 mortuo, filius ejus Ariarathes regnum ac-
 cepit, & amicitiam cum populo Romano per

legatos renovavit. Res præterea adversus Ligures, & Corsos, & Lusitanos, vario eventu gestas, & motus Syriæ, mortuo Antiocho, qui filium Antiochum puerum admodum reliquerat, continet. Hunc Antiochum puerum cum Lysia tutore Demetrius, Selsuci filius, qui Romæ obses fuerat, clam, quia non dimittebatur a Romanis, interemit; & ipse in regnum receptus. L. Æmilio Paulo, qui Persen vicerat, mortuo, tanta ejus abstinentia fuit, ut, quum ex Hispania & ex Macedonia immensas opes retulisset, vix ex auctione ejus redactum sit, unde uxori ejus solveretur. Pomptinæ paludes a Cornelio Cethego consule, cui ea provincia evenerat, siccata, agerque ex iis factus.

XLVII.

CN. TREMELLIO tribuno plebis multa dicta est, quod cum M. Æmilio Lepido pontifice maximo injuriose contenderat: sacrorumque, quam magistratuum, jus potentius fuit. Lex

de ambitu lata. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta triginta octo millia, trecenta quatuordecim. Princeps senatus lectus Æmilius Lepidus. Inter Ptolemæos fratres, qui dissidebant, fœdus ictum, ut alter in Ægypto, alter Cyrenis regnaret. Ariarathes, Cappadociæ rex, consilio Demetrii, regis Syriæ, & viribus pulsus regno, a senatu restitutus est. Missi a senatu, qui inter Masinissam & Carthaginienses de agrò judicarent. C. Marcius consul adversus Dalmatas parum prospere primùm, postea feliciter pugnavit; cum quibus bello confligendi causa fuit, quod Illyrios, populi Romani socios, vastaverant; eandemque gentem Cornelius Nasica consul domuit. Q. Opimius consul Transalpinos Ligures, qui Massiliensium oppida, Antipolim & Nicæam, vastabant, subegit. Præterea res in Hispania à compluribus parum prospere gestas continet. Consules anno quingentesimo nonagesimo octavo ab urbe condita magistratum, peractis comitiis, insequentisque anni

consulibus creatis, inire cœperunt. Mutandi comitia caussa fuit, quod Hispani rebellabant. Legati, ad disceptandum inter Masnissam & Carthaginenses missi, renunciaverunt, vim navalis materiæ se Carthagine deprehendisse. Aliquot prætores, a provinciis avaritiæ nomine accusati, damnati sunt.

XLVIII.

LUSTRUM a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta viginti quatuor millia. Semina tertii belli Punici referuntur. Quum in finibus Carthaginensium ingens Numidarum exercitus, duce Ariobarzane, Syphacis nepote, diceretur esse, M. Porcius Cato suavit, ut Carthaginensibus, quum Ariobarzanem, specie contra Masnissam regem, sed re vera contra Romanos, aditum in finibus haberent, bellum indiceretur. Contradicente P. Cornelio Nasica, placuit, legatos mitti Carthaginem, qui specularentur, quid ageretur. Castigato senatu

Carthaginiensium, quod contra fœdus & exercitum & navales materias haberent, pacem inter eos & Masinissam facere voluerunt, Masinissa agro, de quo lis erat, cedente. Sed Gisgo, Hamilcaris filius, homo seditiosus, qui tunc in magistratu erat, quum senatus pariturum se iudicio legatis dixisset, ita bellum adversus Romanos suadendo concitavit, ut legatos, quo minus violarentur, fuga explicuerit. Id nunciantes, infestum jam senatum Carthaginiensibus, infestiores fecerunt. M. Porcius Cato filii, in prætura mortui, funus tenuissimo, ut valuit, (nam pauper erat) sumtu fecit. Andriscus, qui se Persei filium, regis quondam Macedoniae, ingenti adseveratione mentiretur, Romam missus. M. Æmilius Lepidus, qui princeps senatus ab sextis jam censoribus erat lectus, antequam exspiraret, præcepit filiis, lecto se strato sine linteis, sine purpura efferrent; in reliquum funus ne plus, quam æris denos, consumerent: imaginum specie, non sumtibus, nobilitari magnorum virorum funera solere,

De veneficiis quæsitum. Publicia & Licinia, nobiles feminae, quæ viros suos consulares necasse insimulabantur, cognita causa, quum prætori pro se vades dedissent, cognatorum decreto necatae sunt. Gulussa, Masinissæ filius, denunciavit, Carthagine delectus agi, classem comparari, & haud dubium bellum strui. Quum Cato suaderet, ut iis bellum indiceretur, P. Cornelio Nasica dicente, nihil temere faciendum, placuit, decem mitti legatos exploratum. L. Licinius Lucullus, A. Postumius Albinus consules, quum delectum severe agerent, nec quemquam gratia dimitterent, ab tribunis plebis, qui pro amicis suis vacationem impetrare non poterant, in carcerem coniecti sunt. Quum Hispaniense bellum, parum prospere aliquoties gestum, ita confudisset civitatem Romanam, ut ne iis quidem invenirentur, qui aut tribunatum exciperent, aut legati ire vellent, P. Cornelius Æmilianus processit, & excepturum se militiæ genus, quodcumque imperatum esset, professus est. Quo exemplo omnes ad studium

*militandi concitavit. L. Lucullus consul, qui M. Claudio Marcello successerat, quum la-
 cessere omnes Celtiberiæ populi viderentur, Vaccæos, & Cantabros, & alias adhuc
 incognitas nationes in Hispania subegit. Ibi P. Cornelius Africanus Scipio Æmilianus,
 L. Paulli filius, Africani nepos, sed adop-
 titivus, provocatorem barbarum tribunus mili-
 tum occidit: & in obpugnatione Intercatiæ
 urbis, majus etiam periculum adiit. Nam
 murum primus transcendit. Ser. Sulpicius
 Galba prætor male adversus Lusitanos pug-
 navit. Quum legati ex Africa cum oratori-
 bus Carthaginensium, & Gulussa Masinissæ
 filio, redissent, dicerentque, & exercitum se
 & classem Carthagine deprehendisse, perro-
 gari sententias placuit. Catone & aliis prin-
 cipibus senatui suadentibus, ut in Africam
 confestim transportaretur exercitus, quod P.
 Cornelius Nasica dicebat, nondum sibi justam
 causam belli videri, placuit, ut bello absti-
 nerent, si Carthaginenses classem exussissent,
 & exercitum dimississent: sin minus, proximi*

consules de Punico bello referrent. Quam locatum a censoribus theatrum exstrueretur; P Cornelio Nasica auctore, tamquam inutile & nociturum publicis moribus, ex senatus-consulto destructum est, populusque aliquamdiu stans ludos spectavit. Carthaginenses quum adversus fœdus bellum Masinissæ intulissent, victi ab eo, annos habente nonaginta duos, & sine pulpamine mandere & gustare panem tantum solito, insuper Romanum bellum meruerunt.

XLIX.

TERTII Punici belli initium altero & sexcentesimo anno ab urbe condita, intra quintum annum, quam erat cœptum, consummati. Inter M. Porcium Catonem & Scipionem Nasicam, quorum alter sapientissimus vir in civitate habebatur, alter etiam vir optimus a senatu iudicatus erat, diversis certatum sententiis est; Catone suadente bellum, & ut tolleretur deletereturque

Carthago; Nasica dissuadente. Placuit tamen, quod contra fœdus naves haberent, quod exercitum extra fines duxissent, quod socio populi Romani & amico Masinissæ arma intulissent, quod filium ejus Gulussam, qui cum legatis Romanis erat, in oppidum non recepissent, bellum iis indici. Priusquam ullæ copiæ in naves inponerentur, Uticenses legati Romam venerunt, se suaque omnia dedentes. Ea legatio, veluti omen, grata Patribus, acerba Carthaginensibus fuit. Diti patri ludi ad Tarentum, ex præcepto librorum Sibyllinorum, facti: qui anno centesimo, primo Punico bello, quingentesimo & altero anno ab urbe condita, facti erant. Legati triginta Romam venerunt, per quos se Carthaginenses dedebant. Catonis sententia pervicit, ut in decreto perstaretur, & ut consules quam primum ad bellum proficiscerentur. Qui ubi in Africam transferunt, acceptis, quos imperaverant, trecentis obsidibus, & armis, omnibusque instrumentis bellicis, si qua Carthagine erant;

tunc, quum ex auctoritate Patrum juberent, ut in alium locum, dum a mari decem millia passuum, ne minus, remotum, oppidum facerent, indignitate rei ad bellandum Carthaginienses compulerunt. Obsideri obpugnarique cœpta est Carthago ab L. Marcio, M. Manilio consulibus. In qua obpugnatione quum neglectos ab una parte muros duo tribuni temere cum cohortibus suis inrupissent, & ab oppidanis graviter caderentur, a Scipione Africano expliciti sunt: per quem & castellum Romanorum, quod nocte expugnabant, paucis equitibus juvantibus, liberatum est: castrorumque, quæ Carthaginienses, omnibus copiis ab urbe pariter egressi, obpugnabant, liberatorum is ipse præcipuam gloriam tulit. Præterea, quam ab inrita obpugnatione Carthaginis consul (alter enim Romam ad comitia ierat) exercitum duceret adversus Hasdrubalem, qui cum altera manu iniquum saltum infederat, suavit primo consuli, ne tam iniquo loco confligeret. Victus deinde complurium, qui & prudentiæ ejus &

virtui inuidebant, sententiis & ipse saltum
 ingressus est. Quumque, sicut prædixerat,
 fusus fugatusque esset Romanus exercitus,
 & duæ cohortes ab hoste obsiderentur, cum
 exiguis equitum turmis in saltum reversus,
 liberavit eas, & incolumes reduxit. Quam
 virtutem ejus & Cato, vir promtioris ad
 vituperandum linguæ, in senatu sic prosecu-
 tus est, ut diceret, reliquos, qui in Afri-
 ca militarent, umbras militare, Scipio-
 nem vigere; & populus Romanus eo favore
 complexus, ut comitiis plurimæ eum tribus
 consulem scriberent, quum hoc per ætatem
 non liceret. Quum L. Scribonius tribunus
 plebis rogationem promulgasset, ut Lusitani,
 qui, in fidem populi Romani dediti, a Ser-
 Galba in Galliam venissent, in libertatem
 restituerentur, M. Cato acerrime suasit. Ex-
 stat oratio in Annalibus ejus inclusa. Q.
 Fulvius Nobilior, & sæpe ab eo in senatu
 laceratus, respondit pro Galba. Ipse quoque
 Galba, quum se damnari videret, complexus
 duos filios prætextatos, & Sulpicii Galli

filiū, cujus tutor erat, ita miserabiliter pro se locutus est, ut rogatio antiquaretur. Exstant tres orationes ejus: duæ adversus Libonem tribunum plebis rogationemque ejus, habitæ de Lusitanis: una contra L. Cornelium Cethegum, in qua Lusitanos propter sese castra habentes cæsos fatetur, quod compertum habuerit, equo atque homine suo ritu inmolatis, per speciem pacis adoriri exercituum suum in animo habuisse. Andriscus quidam, ultimæ fortis homo, Persei regis se filium ferens, & mutato nomine Philippus vocatus, quum ab urbe Romana, quo illum Demetrius Syriæ rex ob hoc ipsum mendacium miserat, clam profugisset, multis ad falsam ejus fabulam, velut ad veram, cœiuntibus, contracto exercitu, totam Macedoniam aut voluntate incolentium, aut armis occupavit. Fabulam autem talem finxerat. Expellere se & Perseo rege ortum, traditum educandum Cretensi cuidam esse, ut in belli casus, quod ille cum Romanis gereret, aliquod velut semen regiæ stirpis exstaret.

Perseo demortuo, Adramyitei se educatum usque ad duodecimum annum ætatis, patrem eum esse credentem, a quo educaretur, ignarum generis fuisse sui. Adfecto deinde eo, quum prope ad vitæ finem ultimum esset, detectam tandem ibi originem suam, falsæque matri libellum datum, signo Persei regis signatum, quem sibi traderet, quum ad puberem ætatem venisset: obtestationesque ultimas adjectas, ut res in occulto ad id tempus servaretur. Pubescenti libellum traditum: in quo relictæ sibi duo thesauri a patre dicerentur. Tum scientem mulierem subditum se esse, veram stirpem ignoranti edidisse genus: atque obtestatam, ut prius, quam manaret ad Eumenem res, Perseo inimicum, excederet iis locis, ne interficeretur. Eo se exterritum, simul sperantem aliquod a Demetrio auxilium, in Syriam se contulisse: atque ibi primum, quis esset, palam expromere ausum.

L.

THESALIA, quum & illam invadere armis atque occupare Pseudophilippus vellet, per legatos Romanorum auxiliis Achæorum defensa est. Prusias rex Bithyniæ, omniumque humillimorum vitiorum, a Nicomede filio, adjuvante Attalo rege Pergami, occisus est. Habebat alium filium, qui, pro superiore ordine dentium, enatum habuisse unum os continens dicitur. Quum legatos ad pacem inter Nicomedem & Prusiam faciendam Romani mississent, & unus ex iis multis cicatricibus sparsum caput haberet, alter pedibus æger esset, tertius ingenio socors haberetur; dixit Cato, eam legationem nec caput, nec pedes, nec cor habere. In Syria, quæ eo tempore ex stirpe generis Persei, regis Macedonum, inertia socordiaque similem Prusiæ regi habebat, jacente eo in ganea & lustris, Ammonius regnabat; per quem & amici omnes regis, & Laodice regina, & Antigonus,

Demetrii filius, occisi. Masinissa, Numidæ rex, major nonaginta annis decessit, vir insignis. Inter cetera opera juvenilia, quæ ad ultimum edidit, adeo, etiam versus in senectam, vixit, ut post sextum & octogimum annum filium genuerit. Inter tres liberos ejus, maximum natu Micipsam, Gulussam, Mastanabalem, qui etiam Græcis literis eruditus erat, P. Scipio Æmilianus (quum commune eis pater regnum reliquisset, & dividere eos arbitro Scipione jussisset) partes administrandi regni divisit. Item Phamæ Himilconi, præfecto equitum Carthaginiensium, viro forti, & cujus præcipua opera Pœni utebantur, persuasit, ut ad Romanos cum equitatu suo transfiret. Ex tribus legatis, qui ad Masinissam missi fuerant, Claudius Marcellus, coorta tempestate, fluctibus obrutus est. Carthaginienses Hasdrubalem, Masinissæ nepotem, quem prætorem habebant, proditionis suspectum, in curia occiderunt: quæ suspicio inde emanavit, quod propinquus esset Gulussæ, Romanorum

auxilia juvantis. P. Scipio Æmilianus, quum adilitatem peteret, consul a populo dictus, quoniam per annos consulem fieri non licebat, cum magno certamine suffragantis plebis, & repugnantibus aliquamdiu Patribus, legibus solutus, & consul creatus est. M'. Manlius aliquot urbes circumpositas Carthagini expugnavit. Pseudophilippus in Macedonia, cæso cum exercitu P. Juventio prætoris, a Q. Cæcilio victus captusque est, & recepta Macedonia.

LI.

CARTHAGO, in circuitu millia viginti tria passuum patens, magno labore obsessa, & per partes capta est; primum a Mancino legato, deinde a Scipione consule, cui extra sortem provincia Africa data erat. Carthaginienses, portu novo (quia vetus obstructus a Scipione erat) factò, & contracta clam exiguo tempore ampla classe, infeliciter navali prælio pugnaverunt. Hasdrubalis quoque

*ducis eorum castra, ad Nepherim oppidum
 loco difficili sita, cum exercitu deleta sunt a
 Scipione; qui tandem urbem expugnavit
 septingentesimo anno, quam erat condita.
 Spoliorum major pars Siculis, quibus ablata
 erant, reddita. Ultimo urbis excidio, quum
 se Hasdrubal Scipioni dedidisset, uxor ejus,
 quæ paucis ante diebus de marito inpetrare
 non potuerat, ut ad victorem transfugerent,
 in medium se flagrantis urbis incendium,
 duobus cum liberis, ex arce præcipitavit.
 Scipio exemplo patris sui naturalis Æmilii
 Paulli, qui Macedoniam vicerat, ludos fecit,
 transfugasque ac fugitivos bestiis objecit.
 Belli Achaici semina referuntur hæc: quod
 legati populi Romani ab Achaicis pulsati sine
 Corinthi, missi, ut eas civitates, quæ sub
 ditione Philippi fuerant, ab Achaico concilio
 secernerent.*

LII.

CUM Achæis, qui in auxilio Bæotos & Chalcidenses habebant, Q. Cæcilius Metellus ad Thermopylas bello conflixit: quibus victis, dux eorum Critolaus veneno sibi mortem conscivit. In cuius locum Diaeus, Achaici motus primus auctor, ab Achæis dux creatus, ad Isthmon a L. Mummius consule victus est. Qui, omni Achaia in deditionem accepta, Corinthon ex senatusconsulto diruit, quia ibi legati Romani violati erant. Thebæ quoque & Chalcis, quæ auxilio fuerant, dirutæ. Ipse L. Mummius abstinentissimum virum egit. Nec quidquam ex iis opibus ornamentisque, quæ prædives Corinthos habuit, in domum ejus pervenit. Q. Cæcilius Metellus de Andrisco triumphavit; P. Cornelius Scipio Africanus Æmilianus de Carthagine & de Hasdrubale. Viriathus in Hispania primum ex pastore venator, ex venatore latro, mox iusti quoque exercitus dux factus, totam

Lusi-

Lusitaniam occupavit ; M. Vetilium prætorem, fuso ejus exercitu, cepit : post quem C. Plautius prætor nihilo felicius rem gessit : tantumque terroris is hostis intulit, ut adversus eum consulari opus esset & duce, & exercitu. Præterea motus Syriæ, & bella inter reges gesta referuntur. Alexander, homo ignotus & incertæ stirpis, occiso (sicut ante dictum est) Demetrio rege, in Syria regnabat. Hunc Demetrius, Demetrii filius, qui a patre quondam ob incertos belli casus ablegatus Gnidon fuerat, contempta socordia inertiaque ejus, adjuvante Ptolemæo Ægypti rege, cujus filiam Cleopatram in matrimonium acceperat, bello interemit. Ptolemæus, in caput graviter vulneratus, inter curationem, dum ossa medici terebrare contendunt exspiravit : atque in locum ejus frater minor Ptolemæus, qui Cyrenis regnabat, successit. Demetrius ob crudelitatem, quam per tormenta in suos exercebat, a Diodoto quodam, uno ex subjectis, qui Alexandri filio, bimulo admodum, regnum adserebat, bello superatus.

Seleuciam confugit. L. Mummius de Achaïs triumphavit. Signa ærea, marmoreaque, & tabulas pictas in triumpho tulit.

LIII.

A. P. CLAUDIUS consul Salassos, gentem Alpinam, domuit. Alter Pseudophilippus in Macedonia a L. Tremellio quæstore cum exercitu cæsus est. Q. Cæcilius Metellus proconsul Celtiberos cecidit. A Q. Fabio proconsule pars magna Lusitaniæ, expugnatis aliquot urbibus, recepta est. C. Julius senator Græce res Romanas scribit.

LIV.

Q. POMPEIUS consul in Hispania Terrestinos subegit, cum eisdem & Numantinis pacem ab infirmitate fecit. Lustrum a censoribus conditum est. Censa civium capita trecenta viginti octo millia, quadringenta quadraginta duo. Quum Macedonum legati

de D. Junio Silano prætore venissent, quod acceptis pecuniis provinciam spoliasset, & senatus de querelis eorum vellet cognoscere; T. Manlius Torquatus, pater Silani, petiit, inpetravitque, ut sibi cognitio mandaretur: & domi caussa cognita, filium condemnavit, abdicavitque; ac ne funeri quidem ejus (quum suspendio vitam finisset) interfuit; sedensque domi potestatem consultantibus ex instituto fecit. Q. Fabius proconsul rebus in Hispania prospere gestis labem inposuit, pace cum Viriatho æquis conditionibus facta. Viriathus a proditoribus, consilio Servilii Cæpionis, interfectus est, & ab exercitu suo multum comploratus, ac nobiliter sepultus; vir duxque magnus, & per quatuordecim annos, quibus cum Romanis bellum gessit, frequentius superior.

L V.

P. CORNELIO Nafica, cui cognomen Serapion fuit ab inidente Curiatio tribuno

plebis inpositum, & D. Junio Bruto consulibus delectum habentibus, in conspectu tiro-
num res saluberrimi exempli facta est: nam
C. Matienus accusatus est apud tribunos ple-
bis, quod exercitum in Hispania deseruisset:
damnatusque, sub furca diu virgis cæsus est,
& sestertio nummo venit. Tribuni plebis,
quia non inpetrarent, ut sibi denos, quos
vellent, milites eximere liceret, consules in
carcerem duci iusserunt. Junius Brutus con-
sul in Hispania iis, qui sub Viriatho mili-
taverant, agros & oppidum dedit, quod
Valentia vocatum est. M. Popillius a Nu-
mantinis, cum quibus pacem factam senatus
irritam fieri censuerat, cum exercitu fusus
fugatusque est. C. Hostilio Mancino consule
sacrificante, pulli ex cavea evolaverunt.
Conscendenti deinde navim, ut in Hispaniam
proficisceretur, accidit vox, Mane, Mancin-
ne: quæ auspicia tristia fuisse, eventu pro-
batum est. Victus enim a Numantinis &
castris exutus, quum spes nulla servandi
exercitus esset, pacem cum eis fecit ignomi-

niosam, quam ratam esse senatus vetuit. Tringinta millia Romanorum a Numantinorum millibus quatuor victa erant. **D.** Junius Lusitaniam, triginta urbium expugnationibus, usque ad occasum & oceanum perdomuit: &, quum fluvium Oblivionem transire nollent milites, ereptum signifero signum ipse transtulit, & sic, ut transgrederebantur, persuasit. Alexandri filius, rex Syriae, decem annos admodum habens, a Diodoto, qui Tryphon cognominabatur, tutore suo, per fraudem occisus est; corruptis medicis, qui, eum calculi dolore consumi ad populum mentiti, dum secant, occiderunt.

LVI.

D. JUNIUS BRUTUS in Hispania ulteriore feliciter adversus Gallæcos pugnavit. Dissimili eventu M. Æmilius Lepidus proconsul adversus Vaccæos rem gessit, eademque similem Numantinæ passus est. Ad exsolvendum Numantini fœderis religione populum,

Mancinus, quum hujus rei auctor fuisset, deditus Numantinis, non est receptus. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta viginti tria millia. Fulvius Flaccus consul Vardæos in Illyrico subegit. M. Cosconius prætor in Thracia cum Scordiscis prospere pugnavit. Quum bellum Numantinum vitio ducum non sine pudore publico duraret, delatus est ultro Scipioni Africano a senatu populoque Romano consulatus: quem quum illi capere ob legem, quæ vetabat, quemquam iterum consullem fieri, non liceret, sicuti priori consulatu, legibus solutus est. Bellum servile, in Sicilia ortum, quum obprimi a prætoribus non potuisset, C. Fulvio consuli mandatum est. Hujus belli initium fuit Eunus servus, natione Syrus; qui, contracta agrestium servorum manu, & solutis ergastulis, justus exercitus numerum inplevit. Cleon quoque, alter servus, ad septuaginta millia servorum contraxit; &, copiis junctis, contra populum Romanum exercitumque ejus bellum sæpe gesserunt.

LVII.

SCIPIO Africanus Numantiam obsedit,
 & corruptum licentia luxuriaque exercitum
 ad severissimam militiæ disciplinam revoca-
 vit; omnia deliciarum instrumenta recidit;
 duo millia scotorum a castris ejecit; mili-
 tem quotidie in opere habuit, & triginta
 dierum frumentum ad septenos vallos ferre
 cogebat, ægre propter onus incedenti dice-
 bat, Quum gladio te vallare scieris,
 vallum ferre definito. Alii, scutum par-
 vum habiliter ferenti, scutum amplius justo
 ferre jussit: neque id se reprehendere, quando
 melius scuto, quam gladio, uteretur. Quem
 militem extra ordinem deprehendit: si Ro-
 manus esset, viiibus, si extraneus, fustibus
 cecidit. Jumenta omnia, ne exonerarent
 militem, vendidit. Sæpe adversus eruptiones
 hostium feliciter pugnavit. Vaccaei obsessi,
 liberis conjugibusque trucidatis, ipsi se in-
 teremerunt. Scipio amplissima munera, missa

sibi ab Antiocho rege Syriae, quum celare aliis imperatoribus regum munera mos esset, pro tribunali accepturum se esse dixit, omniaque ea referre quaestorem in publicas tabulas iussit: ex iis se viris fortibus donaturum. Quum undique Numantiam obsidione clausisset, & obsessos fame videret urgeri; hostes, qui pabulatum exierant, venit occidi; quod diceret, velocius eos absumturos, frumenti quod haberent, si plures fuissent.

 LVIII.

TI. SEMPRONIUS GRACCHUS tribunus plebis, quum legem agrariam ferret adversus voluntatem senatus & equestris ordinis, ne quis ex publico agro plus, quam quingenta jugera, possideret, in eum furorem exarsit, ut M. Octavio collegae, causam diversae partis defendenti, potestatem lege lata abrogaret: seque, & Gracchum fratrem,

& Ap. Claudium socerum, triumviros ad
 dividendum agrum crearet. Promulgavit &
 aliam legem agrariam, qua sibi latius agrum
 patefaceret, ut iidem triumviri judicarent,
 qua publicus ager, qua privatus esset.
 Deinde, quum minus agri esset, quam quod
 dividi posset sine offensa etiam plebis, (quo-
 niam eos ad cupiditatem amplum modum
 sperandi incitaverat) legem se promulgaturum
 ostendit, ut iis, qui Sempronia lege agrum
 accipere deberent, pecunia, quæ regis
 Attali fuisset, divideretur. Hæredem autem
 populum Romanum reliquerat Attalus, rex
 Pergami, Eumenis filius. Tot indignitatibus
 commotus graviter senatus, ante omnes T.
 Annius consularis, qui, quum in senatu in
 Gracchum perorasset, raptus ab eo ad po-
 pulum, delatusque plebi, rursus in eum pro
 rostris concionatus est. Quum iterum tribunus
 plebis creari vellet Gracchus, auctore P.
 Cornelio Nasica, in Capitolio ab optimatibus
 occisus est, iactus primum fragmentis subsel-
 liorum, & inter alios, qui in eadem seditione

occisi erant, insepultus in flumen projectus. Res præterea in Sicilia vario eventu adversus fugitivos gestas continet.

LIX.

NUMANTINI, fame coacti, ipsi se per vicem tradentes trucidaverunt. Captam urbem Scipio Africanus delevit, & de ea triumphavit, quartodecimo anno post Carthaginem deletam. P. Rupilius consul in Sicilia cum fugitivis debellavit. Aristonicus, regis Eumenis filius, Asiam occupavit; quum, testamento Attali regis legata populo Romano, libera esse deberet. Adversus eum P. Licinius Crassus consul, quum idem pontifex maximus esset, (quod numquam antea factum erat) extra Italiam profectus, prælio victus & occisus est. M. Perperna consul victum Aristonicum in deditioem accepit. Q. Pompeius & Q. Metellus, tunc primum uterque ex plebe facti censores, lustrum condiderunt. Censa sunt civium capita trecenta septemdecim

millia, octingenta viginti tria, præter
 pupillos & viduas. Q. Metellus censor cen-
 suit, ut omnes cogere ducere uxores libe-
 rorum creandorum causa. Exstat oratio ejus,
 quam Augustus Cæsar, quum de maritandis
 ordinibus ageret, velut in hæc tempora scrip-
 tam in senatu recitavit. C. Atinius Labeo
 tribunus plebis Q. Metellum censorem, a
 quo in senatu legendo præteritus erat, de
 saxo dejici jussit: quod ne fieret, ceteri
 tribuni plebis auxilio fuerunt. Quum Carbo
 tribunus plebis rogationem tulisset, ut eum-
 dem tribunum plebis, quoties vellet, creare
 liceret: rogationem ejus P. Africanus gra-
 vissima oratione dissuasit; in qua dixit, Ti.
 Gracchum jure cæsum videri. Gracchus
 contra suasit rogationem: sed Scipio tenuit.
 Bella inter Antiochum Syriæ, & Phraatem
 Parthorum regem gesta, nec magis quietæ
 res Ægypti referuntur. Ptolemæus, Evergetes
 cognominatus, ob nimiam crudelitatem suis
 invisus, incensa a populo regia, clam Cyprum
 profugit. Et, quum sorori ejus Cleopatram,

quam (filia ejus virgine per vim compressa, atque in matrimonium ducta) repudiaverat, regnum a populo datum esset, insensus filium, quem ex illa habebat, Cypri occidit, caputque ejus & manus, & pedes matri misit. Seditiones a Triumviris Fulvio Flacco, & C. Graccho, & C. Papirio Carbone, agro dividendo creatis, excitatae: quibus quum P. Scipio Africanus adversaretur: fortisque ac validus de die domum se recepisset, mortuus in cubiculo inventus est. Suspecta fuit, tamquam ei venenum dedisset, Semproniam uxorem, hinc maxime, quod soror esset Gracchorum; cum quibus similtas Africano fuerat. De morte tamen ejus nulla quaestio acta. Eo defuncto, seditiones triumvirales acrius exarserunt. C. Sempronius consul contra Iapydas primo rem male gessit: mox victoria cladem acceptam emendavit virtute D. Junii Bruti, ejus, qui Lusitaniam subegerat.

L X.

L. AURELIUS consul rebellantes Sardinios subegit. **M. Fulvius Flaccus** primus Transalpinos Ligures bello domuit, missus in auxilium Massiliensibus adversus Salluvios Gallos, qui fines Massiliensium populabantur. **L. Opimius** prator Fregellanos, qui defecerant, in deditionem accepit, Fregellas diruit. Pestilentia in Africa ab ingenti locustarum multitudine, & deinde necatarum strage, fuisse traditur. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta nonaginta millia septingenta triginta sex. **C. Gracchus**, Tiberii frater, tribunus plebis, eloquentior quam frater, perniciosas aliquot leges tulit: inter quas frumentariam, ut semisse & triente frumentum plebi daretur: alteram legem agrariam, quam & frater ejus tulerat: tertiam, qua equestrem ordinem, tunc cum senatu consentientem, conrumperet: ut sexcenti ex equitibus in

curiam sublegerentur : & , quia illis temporibus trecenti tantum senatores erant, sexcenti equites trecentis senatoribus admiscerentur : *id est , ut equeſter ordo bis tantum virium in ſenatu haberet. Et , continuato in alterum annum tribunatu , legibus agrariis latis effecit , ut complures coloniæ in Italia deducerentur , & una in ſolo diruta Carthaginis ; quo , ipſe triumvir creatus , coloniam deduxit. Præterea res a Q. Metello conſule adverſus Baliares geſtas continet : quas Græci Gymneſias adpellant , quia æſtatem nudi exigant : Baliares a teli miſſu adpellati , aut a Baleo , Herculis comite , ibi relicto tunc , quum Hercules ad Geryonem navigaret. Motus quoque Syriæ referuntur , in quibus Cleopatra Demetrium virum ſuum & Seleucum filium , indignata quod , occiſo patre ejus a ſe , injuſſu ſuo diadema ſuſſiſſet , interemit.*

L X I.

C. SEXTIUS proconsul, victa Salluviorum gente, coloniam Aquas Sextias condidit, ob aquarum copiam e calidis frigidisque fontibus, atque a nomine suo ita adpelatas. *Cn. Domitius* proconsul adversus *Allobrogas* ad oppidum *Vindalium* feliciter pugnavit. Quibus bellum inferendi causa fuit, quod *Teutomalium*, Salluviorum regem, fugientem recepissent, & omni ope juvissent; quodque *Æduorum* agros, sociorum populi Romani, vastassent. *C. Gracchus*, seditioso tribunatu actō; quum *Aventinum* quoque armata multitudine occupasset, a *L. Opimio* consule, ex senatusconsulto vocata ad arma populo, pulsus & occisus est; & cum eo *Fulvius Flaccus* consularis, socius ejusdem furoris. *Q. Fabius Maximus* consul, *Paulli* nepos, adversus *Allobrogas* & *Bituitum*, *Arvernorum* regem, feliciter pugnavit. Ex *Bituini* exercitu cæsa millia hominum centum

viginti. Ipse, quum ad satisfaciendum senatui Romam profectus esset, Albam custodiendus datus est, quia contra pacem videbatur, ut in Galliam remitteretur. Decretum quoque est, ut Congentiatus, filius ejus, comprehensus Romam mitteretur. Allobroges in deditio-
nem accepti. L. Opimius, accusatus apud populum a Q. Decio tribuno plebis, quod indemnatos cives in carcerem conjecisset, absolutus est.

X L I I.

Q. **MARCIUS** consul Stænos, gentem Alpinam, expugnavit. Micipsa, Numidarum rex, mortuus regnum tribus filiis reliquit, Adherbali, Hiempsali, & Jurguthæ, fratris filio, quem adoptaverat. L. Cæcilius Metellus Dalmatas subegit. Jugurtha Hiempsalem fratrem bello petiit, quem victum occidit: Adherbalem regno expulit: is a senatu restitutus est. L. Cæcilius Metellus, Cn. Domitius
Atheno-

Ahenobarbus, censores, duos & triginta senatu moverunt. Præterea motus Syriæ regum continet.

LXIII.

CATO PORCIUS consul in Thracia male adversus Scordiscos pugnavit. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta nonaginta quatuor millia, trecenta triginta sex. Æmilia, Licinia, Marcia, virgines Vestales, incesti damnatae sunt: idque incestum quemadmodum & commissum, & deprehensum, & vindicatum sit, refertur. Cimbri, gens vaga, populabundi in Illyricum venerunt: ab iis Papirius Carbo consul cum exercitu fusus est. Livius Drusus consul adversus Scordiscos, gentem a Gallis oriundam, in Thracia feliciter pugnavit.

LXIV.

ADHERBAL, bello petitus a Jugurtha, & in oppido Cirta obsessus, contra denunciationem senatus ab eo occisus est. Ob hoc ipsi Jugurthæ bellum indictum: idque Calpurnius Bestia consul gerere jussus, pacem cum Jugurtha injussu populi & senatus fecit. Jugurtha, fide publica evocatus ad indicandos auctores consiliorum suorum, quod multos pecunia in senatu corrupisse dicebatur, Romam venit: &, propter cædem, admissam in regulum quemdam, nomine Massivam, qui regnum ejus populo Romano invisi adsectabat, Romæ interfectum, quum periclitaretur, causam capitis dicere jussus, clam profugit, &, cedens urbe, fertur dixisse: O urbem venalem, & cito perituram, si emptorem invenerit! *A. Postumius* legatus infeliciter prælio adversus Jugurtham gesto pacem quoque adjecit ignominiosam, quam non esse servandam senatus censuit.

LXV.

Q. **CÆCILIUS METELLUS** consul duobus præliis Jugurtham fudit, totamque Numidiam vastavit. **M. Junius Silanus** consul adversus Cimbroſ infeliciter pugnavit. Legatis Cimbrorum sedem & agros, in quibus consisterent, postulantibus senatus negavit. **M. Minucius** proconsul adversus Thracas prospere pugnavit. **L. Cassius** consul a Tigrinis Gallis, pago Helvetiorum, qui a civitate secesserant, in finibus Allobrogum cum exercitu casus est. Milites, qui ex ea clade superaverunt, obsidibus datis, & dimidia rerum omnium parte, ut incolumes dimitterentur, cum hostibus pacti sunt.

LXVI.

JUGURTHA, pulsus a **C. Mario** ex Numidia, auxilio **Bocchi**, Maurorum regis, adjectus est: &, casus prælio **Bocchi** quoque

copiis , nolente Boccho bellum infeliciter susceptum diutius sustinere , vinculus ab eo & Mario traditus est : in qua re præcipua opera L. Cornelii Sullæ , quæstoris Marii , fuit.

LXVII.

M. AURELIUS SCAURUS , legatus consulis , a Cimbris fuso exercitu , captus est : & , quum , in consilium ab iis evocatus , deterreret eos , ne Alpes transfrent Italiam petitura , eo quod diceret , Romanos vinci non posse , a Boiorige rege , feroci juvene , occisus est. Ab iisdem hostibus Cn. Manlius consul & Q. Servilius Cæpio proconsul , victi prælio , castrisque binis exuti sunt. Militum millia octingenta occisa , calonum & lixarum quadraginta. Secundum populi Romani iussionem , Cæpionis , cujus temeritate clades accepta erat , damnati bona publicata sunt , primi post regem Tarquinium ; imperiumque ei abrogatum. In triumpho C. Marii ductus ante currum ejus Jugurtha cum

duobus filiis, & in carcere necatus est. Marius triumphali veste in senatum venit, quod nemo ante eum fecerat : eique propter Cimbrici belli metum continuatus per complures annos magistratus est. Secundo & tertio absens consul creatus, quartum consulatum dissimulanter captans consecutus est. Cn. Domitius pontifex maximus populi suffragio creatus est. Cimbri, vastatis omnibus, quæ inter Rhodanum & Pyrenæum sunt, per saltum in Hispaniam transgressi, ibique multa loca populati, a Celiberis fugati sunt : reversique in Galliam, bellicosos se Teutonis conjunxerunt.

LXVIII.

M. ANTONIUS prætor in Ciliciam maritimos prædones persecutus est. C. Marius consul summa vi obpugnata a Teutonis & Ambronibus castra defendit. Duobus deinde præliis circa Aquas Sextias eos hostes delevit, in quibus cæsa traduntur hostium

ducenta millia , capta nonaginta. Marius
 absens quintum cōsul creatus est , trium-
 phum oblatum , donec & Cimbros vinceret ,
 distulit. Cimbri , repulso ab Alpibus fuga-
 toque Q. Catulo proconsule , qui fauces Al-
 pium obsederat , & ad flumen Athesim castel-
 lum editum infederat , reliqueratque , quum ,
 virtute sua expliciti , fugientem proconsulem
 exercitumque consecuti , in Italiam trajecis-
 sent , junctis ejusdem Catuli & C. Marii
 exercitibus , prælio victi sunt ab eis : in
 quo caesa iraduntur hostium centum quadra-
 ginta millia , capta sexaginta , Marius , to-
 tius civitatis consensu exceptus , pro duobus
 triumphis , qui obserebantur , uno contentus
 fuit. Primores civitatis , qui aliquamdiu ut
 novo homini , ad tantos honores evecto , in-
 viderant , conservatam ab eo rempublicam
 fatebantur. Publicius Malleolus , matre oc-
 cisa , primus insutus culeo , in mare præcipi-
 tatus est. Ancilia cum strepitu mota esse ,
 antequam Cimbricum bellum consummarerur ,
 referuntur. Bella præterea inter Syriæ reges
 gesta continet.

LXIX.

L. APPULEIUS SATURNINUS, adjuvante C. Mario, & per milites occiso A. Nonio competitore, tribunus plebis per vim creatus, non minus violenter tribunatum, quam petierat, gessit; &, quum legem agrariam per vim tulisset, Metello Numidico, eo quod in eam non juraverat, diem dixit: qui quum a bonis civibus defenderetur, ne caussa certaminum esset, in exsilium voluntarium Rhodum profectus est: ibique legendo & audiendis magnis viris vacabat. Profecto C. Marius, seditionis auctor, qui sextum consulatum per tribus sparsa pecunia emerat, aqua & igni interdixit. Idem Appuleius Saturninus tribunus plebis C. Memmium candidatum consulatus, quem maxime adversarium actionibus suis timebat, occidit; quibus rebus concitato senatu, (in cujus caussam & C. Marius, homo varii & mutabilis ingenii consilii que semper secundum

fortunam, transferat, quum eum tueri minime posset) obpressus armis cum Glaucia prætor, & aliis ejusdem furoris sociis, bello quodam interfectus est. Q. Cæcilius Metellus ab exilio, ingenti totius civitatis favore, reductus est. M'. Aquillius proconsul in Sicilia bellum servile excitatum confecit.

L X X.

Q U U M M'. Aquillius de pecuniis repertundis causam diceret, ipse iudices rogare noluit. M. Antonius, qui pro eo perorabat, tunicam a pectore ejus discidit, ut honestas cicatrices ostenderet: quibus conspectis, indubitanter absolutus est. Cicero ejus rei solus auctor. T. Didius proconsul adversus Celtiberos feliciter pugnavit. Ptolemæus, Cyrenarum rex, cui cognomentum Apioni fuit, mortuus hæredem populum Romanum reliquit, & ejus regni civitates senatus liberas esse jussit. Ariobarzanes in regnum Cappadociæ a L. Cornelio Sulla reductus est.

Parthorum legati, a rege Arface missi, venerunt ad Sullam, ut amicitiam populi Romani peterent. P. Rutilius, vir summæ innocentiae, quoniam legatus Q. Mucii proconsulis a publicanorum injuriis Asiam defenderat, invisus equestri ordini, penes quem judicia erant, repetundarum damnatus, in exilium missus est. C. Sentius prætor contra Thracas infeliciter pugnavit. Senatus, quum inpotentiam equestris ordinis in judiciis exercendis ferre nollet, omni vi niti cœpit, ut ad se judicia transferrentur, suscinente causam ejus M. Livio Druso tribuno plebis: qui, ut vires sibi acquireret, perniciose spe largitionum plebem concitavit. Præterea motus Syriæ regum continet.

LXXI.

M. LIVIUS DRUSUS, tribunus plebis, ut majoribus viribus senatus causam susceptam tueretur, socios & Italicos populos spe

civitatis Romanæ sollicitavit : iisque adjuvantibus , per vim legibus agrariis frumentariisque latis , judicariam quoque pertulit. ut æqua parte judicia penes senatum & equestrem ordinem essent. Quum deinde promissa sociis civitas præstari non posset , irati Italici defectionem agitare cœperunt. Eorum cœtus , conjurationesque , & orationes in conciliis principum referuntur. Propter quæ Livius Drusus , invisus etiam senatui factus , velut socialis belli auctor , incertum a quo , domi occisus est.

LXXII.

ITALICI populi defecerunt , Picentes , Vestini , Marfi , Peligni , Marrucini , Samnites , Lucani , initio belli a Picentibus moto. Q. Servilius proconsul in oppido Asculo cum omnibus civibus Romanis , qui in eo oppido erant , occisus est. Saga populus sumfit. Ser. Galba , a Lucanis comprehensus , unius femine opera , ad quam devertebatur , captivitate

exemptus est. *Æsernia* & *Alba* coloniæ ab Italicis obsessæ sunt. Auxilia deinde Latini nominis externarumque gentium missa populo Romano, & expeditiones invicem expugnationesque urbium referuntur.

LXXIII.

L. JULIUS CÆSAR consul male adversus Samnites pugnavit. *Nola* colonia in potestatem Samnitum venit cum *L. Postumio* prætore, qui ab iis interfectus est. Complures populi ad hostes defecerunt. Quum *P. Rutilius* consul male adversus hostes *Marfos* pugnasset, & in prælio cecidisset, *C. Marius*, legatus ejus, meliore eventu cum hostibus conflixit. *Ser. Sulpicius Pelignos* prælio fudit. *Q. Cæpio*, legatus *Rutilii*, quum obsessus prospere in hostes erupisset, & ob eum successum æquatum ei cum *C. Mario* esset imperium, temerarius factus, & circumventus insidiis, fuso exercitu cecidit. *L. Julius Cæsar* consul feliciter adversus Samnites

pugnavit. Ob eam victoriam Romæ saga posita sunt. Et, ut varia belli fortuna esset, Æsernia colonia cum M. Marcello in potestatem Samnitium venit. Sed C. Marius prælio Marsos fudit, Herio Asinio, prætoris Marucinatorum, occiso. C. Cæcilius in Gallia Transalpina Salluvios rebellantes vicit.

LXXIV.

CN. POMPEIUS Picentes prælio fudit, & obsedit: propter quam victoriam Romæ prætextæ & alia magistratuum insignia sumta sunt. C. Marius cum Marsis dubio eventu pugnavit. Libertini tum primum militare cœperunt. A. Plotius legatus Umbros, L. Porcius prætor Marsos, quum uterque populus defecisset, prælio vicerunt. Nicomedes in Bithyniæ, Ariobarzanes in Cappadociæ regna reduci sunt. Cn. Pompeius consul Marsos acie vicit. Quum ære alieno obpressa esset civitas, A. Sempronius Asellio prætor, quoniam secundum debitores jus dicebat, ab iis,

quī scēnerabantur , in foro occisus est. Præ-
terea incursiones Thracum in Macedoniam
populationesque continet.

LXXV.

A. **POSTUMIUS ALBINUS** legatus,
quum classi præesset , infamis crimine prodi-
tionis , ab exercitu suo interfectus est. **L.**
Cornelius Sulla legatus Samnites prælio vi-
cit , & bina castra eorum expugnavit. **Cn.**
Pompeius Vestinos in deditionem accepit.
L. Porcius consul , rebus prospere gestis , fu-
sisque aliquoties Marsis , dum castra eorum
expugnat , cecidit. Ea res hostibus victoriam
ejus prælii dedit. **Cosconius & Luceius**
Samnites acie vicerunt , **Marium Egnatium**
nobilissimum hostium ducem , occiderunt , com-
pluraque eorum oppida in deditionem acce-
perunt. **L. Sulla Hirpinos** domuit , Samni-
tes multis præliis fudit , aliquot populos
recepit : quantisque raro quisquam alius ante

consulatum rebus gestis, ad petitionem consulatus Romam est profectus.

L X X V I.

A. GABINIUS legatus, rebus adversus Lucanos prospere gestis, & plurimis oppidis expugnatis, in obsidione castrorum hostilium cecidit. *Sulpicius* legatus Marrucinos cecidit, totamque eam regionem recepit. *Cn. Pompeius* proconsul *Vestinos* & *Pelignos* in deditioem accepit. *Marfi* quoque, a *L. Murena*, & *Cacilio Pinna* legatis aliquot præliis fracti, pacem petierunt. *Asculum* a *Cn. Pompeio* captum est, cæsis & a *Mam. Emilio* legato *Italicis*. *Silo Pompadius*, dux *Marforum*, auctor hujus rei, in prælio cecidit. *Ariobarzanes* *Cappadociæ*, *Nicomedes* *Bithyniæ* regno a *Mithridate* *Ponti* rege pulsati sunt. Præterea incursiones *Thracum* in *Macedoniam* populationesque continet.

L X X V I I.

QUUM P. Sulpicius tribunus plebis, auctore C. Mario, perniciosas leges promulgasset, ut exfules revocarentur, & novi cives libertinique distribuerentur in tribus, & ut Marius adversus Mithridatem Ponti regem dux crearetur, & adversantibus consulibus Q. Pompeio & L. Sullæ vim intulisset, occiso Q. Pompeio consulis filio, genero Sullæ; L. Sulla consul cum exercitu in urbem venit, & adversus factionem Sulpicii & Marii in ipsa urbe pugnavit, eamque expulit. Ex qua duodecim a senatu hostes, inter quos C. Marius pater & filius, iudicati sunt. P. Sulpicius, quum in quadam villa lateret, indicio servi sui retractus & occisus est. Servus, ut premium promissum indici haberet, manumissus, & ob scelus proditi domini de saxo dejectus est. C. Marius filius in Africam trajecit. C. Marius pater, quum in paludibus Minturnensium lateret,

extractus est ab oppidanis : & , quum missus ad occidendum eum servus , natione Gallus , majestate tanti viri perterritus recessisset , inpositus publice in navim delatus est in Africam. L. Sulla civitatis statum ordinavit : exinde colonias deduxit. Q. Pompeius consul , ad accipiendum a Cn. Pompeio proconsule exercitum profectus , consilio ejus occisus est. Mithridates , Pónti rex , Bithynia & Cappadocia occupatis , & pulso Aquillio legato , Phrygiam , provinciam populi Romani , cum ingenti exercitu intravit.

LXXVIII.

MITHRIDATES Asiam occupavit : Q. Oppium proconsulem , item Aquillium legatum , in vincula conjecit : jussuque ejus , quidquid civium Romanorum in Asia fuit , uno die trucidatum est. Urbem Rhodum , quæ sola in fide permanerat , obpugnavit , & aliquot præliis navalibus victus recessit.

Arche-

Archelaus, praefectus regis, in Graeciam cum exercitu venit; Athenas occupavit. Praeterea trepidationem urbium insularumque, aliis ad Mithridatem, aliis ad populum Romanum civitates suas trahentibus, continet.

LXXIX.

L. CORNELIUS CINNA, quum perniciosas leges per vim atque arma ferret, pulsus urbe a Cn. Octavio collega, cum sex tribunis plebis: imperioque ei abrogato, corruptum Ap. Claudii exercitum in potestatem suam redegit, & bellum urbi intulit, arcessito C. Mario ex Africa cum aliis exsulis: in quo bello duo fratres, alter ex Pompeii exercitu, alter ex Cinnae, ignorantes concurrerunt: & quum victor spoliaret occisum, agnito fratre, ingenti lamentatione edita, rogo ei exstructo, ipse supra rogam se transfodit, & eodem igni consumtus est. Et quum obprimi inter initia potuissent, Cn. Pompeii fraude, qui, utramque partem

fovendo, vires Cinnæ dedit, nec nisi profli-
gatis optimatum rebus auxilium tulit, &
consulis segnitie confirmati Cinna & Marius
quatuor exercitibus, ex quibus duo Q. Ser-
torio & Carboni dati sunt, urbem circumsede-
runt. Ostiam coloniam Marius expugnavit,
& crudeliter diripuit.

L X X X.

ITALICIS populis a senatu civitas data
est. Samnites, qui soli arma retinebant,
Cinnæ & Mario se conjunxerunt. Ab iis
Plautius cum exercitu cæsus est. Cinna &
Marius cum Carbone & Sertorio Janiculum
occupaverunt, & fugati ab Octavio consule
recesserunt. Marius Antium, & Ariciam,
& Lanuvium colonias devastavit. Quum
nulla spes esset optimatibus resistendi propter
segnitiam & perfidiam & ducum & militum,
qui corrupti aut pugnare nolebant, aut ad
diversas partes transibant, Cinna & Marius
in urbem recepti sunt: qui, velut captam,

eam cædibus & rapinis vastarunt, Cn. Octavio consule occiso, & omnibus adversæ partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio eloquentissimo viro, L. & C. Cæsare, quorum capita in rostris posita sunt. Crassus filius ab equitibus Fimbriæ occisus. Pater Crassus, ne quid indignum virtute sua pateretur, gladio se transfixit. Et citra ulla comitia consules in sequentem annum se ipsos renunciaverunt: eodemque die, quo magistratum inierant, Marius Sex. Licinium senatorem de saxo dejici jussit; editisque multis sceleribus, Idibus Januariis decessit: vir, cujus si examinentur cum virtutibus vitia, haud facile sit dictu, utrum bello melior, an pace perniciosior fuerit. Adeo, quam rempublicam armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis hostiliter evertit.

LXXI.

L. SULLA Athenas, quas Archelaus, præfectus Mithridatis, occuparat, circumfedit, & cum magno labore expugnavit. Urbi libertatem, & civibus, quæ habuerant, reddidit. Magnesia, quæ sola in Asia civitas in fide manserat, summa virtute adversus Mithridatem defensa est. Præterea Thracum in Macedonia continet gesta.

LXXII.

SULLA copias regis, quæ, Macedonia occupata, in Thessaliam venerant, prælio vicit, cæsis hostium centum millibus, & castris quoque expugnatis. Renovato deinde bello, iterum exercitum regis fudit ac delevit. Archelaus cum classe regia Sullæ se tradidit. L. Valerius Flaccus consul, collega Cinnæ, missus, ut Sullæ succederet, propter avaritiam invisus exercitui suo, a C. Fimbria

legato ipsius, ultimæ audaciæ homine, occisus est, & imperium ad Fimbriam translatum. Præterea expugnatae in Asia urbes a Mithridate, & crudeliter direpta provincia, incursionesque Thracum in Macedoniam, referuntur.

LXXIII.

C. FIMBRIA in Asia fuis prælio aliquot præfectis Mithridatis, urbem Pergamum cepit, obsessumque regem, non multum abfuit, quin caperet. Urbem Ilion, quæ se potestati Sullæ reservabat, expugnavit ac delevit, & magnam partem Asiæ recepit. Sulla multis præliis Tracas cecidit. Quum L. Cinna & Cn. Papius Carbo, ab se ipsis consules per biennium creati, bellum contra Sullam pararent, effectum est per L. Valerium Flaccum principem senatus, qui orationem in senatu habuit, & per eos, qui concordiae studebant, ut legati ad Sullam de pace mitterentur. Cinna ab exercitu suo, quem

invitum cogebat naves conscendere, & adversus Sullam proficisci, interfectus est. Consulatum Carbo solus gessit. Sulla, quum in Asiam trajecisset, pacem cum Mithridate fecit; ita ut is cederet provinciis Asia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria, desertus ab exercitu, qui ad Sullam transferat, ipse se percussit: impetravitque de servo suo, præbens cervicem, ut se occideret.

LXXXIV.

SULLA. legatis, qui a senatu missi erant, futurum se in potestate senatus respondit, si cives, qui pulsati a Cinna ad se confugerant, restituerentur. Quæ conditio quum justa senatui videretur, per Carbonem factionemque ejus, cui bellum videbatur utilius, ne conveniret, effectum est. Idem Carbo, quum ab omnibus oppidis Italiæ coloniisque obsides exigere vellet, ut fidem eorum contra Sullam obligaret, consensu senatus prohibitus est. Novis civibus senatusconsulto suffragium

datum est. Q. Metellus Pius, qui partes optimatum sequutus erat, quum in Africa bellum moliretur, a C. Fabio prætore pulsus est: senatusque consultum per factionem Carbonis & Marianarum partium factum est, ut omnes ubique exercitus dimitterentur. Libertini in quinque & triginta tribus distributi sunt. Præterea belli adparatum, quod contra Sullam excitabatur, continet.

L X X X V.

SULLA in Italiam cum exercitu trajecit, missisque legatis, qui de pace agerent, a consule C. Norbano violatis, eundem Norbanum prælio vicit. Et quum L. Scipionis alterius consulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem jungeret, nec potuerat, castra obpugnaturus esset, universus exercitus consulis, sollicitatus per emissos a Sulla milites, signa ad Sullam transtulit. Scipio, quum occidi posset, dimissus est. Cn. Pompeius, Cn.

F. ejus, qui Asculum ceperat, conscriptio voluntariorum exercitu, cum tribus legionibus ad Sullam venerat; ad quem se nobilitas omnis conferebat, ita ut deserta urbe ad castra veniretur. Præterea expeditiones per totam Italiam utriusque partis ducum referuntur.

LXXXVI.

QUUM C. Marius, C. Marii filius, consul ante annos viginti per vim creatus esset, C. Fabius in Africa propter crudelitatem & avaritiam in prætorio suo vivus exustus est. L. Philippus legatus Sullæ Sardiniam, Q. Antonio prætoris pulso & occiso, occupavit. Sulla cum Italicis populis, ne timeretur ab iis, velut erepturus civitatem & suffragii jus nuper datum, fœdus percussit. Idemque, ex fiducia jam certæ victoriæ, litigatores, a quibus adibatur, vadimonia Romanam differre jussit, quum a parte diversa

urbs adhuc teneretur. L. Damafippus prætor, ex voluntate C. Marii consulis quum senatum contraxisset, omnem, quæ in urbe erat, nobilitatem trucidavit. Ex cujus numero Q. Mucius Scævola pontifex maximus fugiens in vestibulo ædis Vestæ occisus est. Præterea bellum a L. Murena adversus Mithridatem in Asia renovatum continet.

LXXXVII.

SULLA C. Marium, exercitu ejus fuso delectoque ad Sacriportum, in oppido Præneste obsedit. Urbem Romam ex inimicorum manibus recepit. Marium erumpere tentantem repulit. Præterea res a legatis ejus, eadem ubique fortuna partium, gestas continet.

LXXXVIII.

SULLA Carbonem, exercitu ejus fuso ad Clusum, ad Faventiam Fidentiamque cæso, Italia expulit: cum Samnitibus,

qui soli ex *Italicis populis* nondum armæ posuerant, *juxta urbem Romanam ante portam Collinam* debellavit: recuperataque *republica*, pulcherrimam *victoriam crudelitate*, quanta in nullo hominum fuit, *inquinavit*. Octo millia *deditorum* in *villa publica* trucidavit: *tabulam proscriptionis* posuit: *urbem ac totam Italiam* cædibus replevit: *inter* quas omnes *Prænestinos inermes* concidi jussit: *Marium*, senatorii ordinis virum, *cruribus brachiisque fractis*, *auribus præsectis*, & *effossis oculis*, *necavit*. *C. Marius*, *Præneste obsessus a Lucretio Ofella*, *Sullanarum partium viro*, quum per *cuniculum* captaret *evadere*, *septus ab exercitu*, *mortem sibi conscivit*: id est, in ipso *cuniculo*, quum sentiret se *evadere non posse*, cum *Pontio Telesino*, *fugæ comite*, *stricto utrimque gladio*, *concurrit*: quem quum *occidisset*, ipse *saucius inpetravit a servo*, ut se occideret.

L X X X I X.

M. BRUTUS a Cn. Papirio Carbone, qui Cossuram adpulerat, missus nave piscatoria Lilybæum, ut exploraret, an ibi Pompeius esset, & circumventus a navibus, quas Pompeius miserat, in se mucrone verso, ad transtrum navis obnixus corporis pondere, incubuit. Cn. Pompeius, in Siciliam cum imperio a senatu missus, Cn. Carbonem, qui flens muliebriter mortem tulit, captum occidit. Sulla, dictator factus, quod nemo umquam fecerat, cum fascibus viginti quatuor processit. Rebus novis reipublicæ statum confirmavit, tribunorum plebis potestatem minuit, & omne jus legum ferendarum ademit. Pontificum augurumque collegium ampliavit, ut essent quindecim; senatum ex equestri ordine supplevit: proscriptorum liberis jus petendorum honorum eripuit, & bona eorum vendidit: ex quibus plurima primo rapuit: redactum est sestertiûm ter millies quingenties. Q.

Lucretium Ofellam, consulatum adversus voluntatem suam petere ausum, jussit occidi in foro: &, quum hoc indigne ferret populus Romanus, concione advocata, se jussisse dixit. Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proscriptum & Hiarbam, regem Numidiæ, bellum molientes, victos occidit; &, quatuor & viginti annos natus, adhuc eques Romanus, quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit. Cn. Norbanus consularis proscriptus, in urbe Rhodo quum comprehenderetur, ipse se occidit. Muilius, unus ex proscriptis, clam capite adoperto ad posticas ædes Bastiæ uxoris quum accessisset, admisus non est, quia illum proscriptum diceret, itaque se transfodit, & sanguine suo fores uxoris resperfit. Sulla Nolam in Samnio recepit. Quadraginta septem legiones in agros captos deduxit, & eos iis divisit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obsessum, in deditionem accepit. Mitylenæ quoque in Asia, quæ sola urbs post victum Mithridatem armæ retinebat, expugnata dirutaque sunt.

X C.

SULLA decessit, honosque ei a senatu habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. *M. Æmilius Lepidus*, quum acta *Sullæ* tentaret rescindere, bellum excitavit: & a *Q. Catulo* collega Italia pulsus est: & in Sardinia, frustra bellum molitus, periit. *M. Brutus*, qui Cisalpinam Galliam obinebat, a *Cn. Pompeio* occisus est. *Q. Sertorius* proscriptus in ulteriore Hispania ingens bellum excitavit. *L. Manlius proconsul* & *M. Domitius* legatus ab *Herculeio* quæstore prælio victi sunt. Præterea res a *P. Servilio* proconsule adversus *Cilicas* gestas continet,

XCI.

CN. POMPEIUS, quum adhuc eques
esset, cum imperio consulari adversus Sertor-
rium missus est. Sertorius aliquot urbes ex-
pugnavit, plurimasque civitates in potestatem
suam redegit. Ap. Claudius proconsul Thracas
pluribus præliis vicit. Q. Metellus proconsul
L. Herculeium, quæstorem Sertorii, cum exer-
citu cecidit.